
Освіта на Луганщині №2 (39)/2013

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ОФІЦІЙНА ХРОНІКА

- Інформація про проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теоретичні основи та технології професійного розвитку педагогів у післядипломній освіті» 4
- Доповідь І.І. Цимбал, директора Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Луганської обласної державної адміністрації, на серпневій науково-практичній конференції педагогічних працівників області «Новій школі — нові стандарти» 28 серпня 2013 р. 7
-

НАУКОВА ДУМКА

- Олександр Пастовенський.** Громадсько-державне управління загальною середньою освітою регіону..... 14
- Володимир Ляхоцький.** Післядипломна педагогічна освіта в контексті трансформації освіти України..... 17
- Ірина Сафонова.** Дефініції «компетенція» та «компетентність»: семантико-термінологічний аспект..... 23
- Тамара Сорочан.** Концепція та визначення напрямів діяльності «Школи успіху»: управлінський аспект..... 31
- Наталія Глинянюк.** Зіставлення ідей гуманістичної психології та основних положень андрагогічної моделі навчання..... 35
- Нонна Мурована.** Інноваційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу: аналіз базових понять дослідження..... 43
- Юрій Стецюк.** Компетентнісний підхід у теорії та практиці контрольної-оцінювальної діяльності вчителів гуманітарних дисциплін..... 49
- Михайло Бірюков.** Класифікація і різновиди відчуттів та їх використання в асоціативній композиції..... 54
- Ігор Горошкін.** Мовна особистість перекладача як міждисциплінарне поняття..... 61
-

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ

- Олена Бабкова.** Готовність до оцінювальної діяльності як складова професійної компетентності вчителів природничих спеціальностей у системі безперервної освіти..... 66
- Ольга Барабаш.** Особливості оволодіння педагогами способами професійної діяльності в умовах післядипломної освіти..... 71
- Тетяна Водолазська.** Технологія формування готовності педагога до моделювання освітнього середовища в системі післядипломної педагогічної освіти..... 76
- Ганна Кравченко.** Адаптивні технології управління в діяльності кафебри обласного інституту післядипломної педагогічної освіти..... 81
- Лариса Ляхоцька.** Модернізація навчально-методичного забезпечення підвищення кваліфікації слухачів..... 86
- В'ячеслав Марков.** Роль мотивації навчальної діяльності у самостійній роботі курсантів..... 91
- Вікторія Могілевська.** Процеси статусно-рольової взаємодії в установах післядипломної освіти: андрагогічний вимір..... 95
- Галина Назаренко.** Формування готовності педагогів до виховання культури демократизму учнів у системі післядипломної педагогічної освіти..... 99
- Павло Скляр, Тетяна Мальцева.** Концептуальні підходи до гуманізації освіти в процесі підготовки сучасного фахівця соціальної сфери..... 103
- Людмила Смольська.** Інтелігентність — дизайнерська стратегія освітнього професіоналізму в умовах сучасних викликів..... 110
- Наталія Сорочан.** Структурно-змістовний аналіз сучасних навчальних курсів з підготовки майбутніх маркетологів..... 115
- Олена Трегубенко.** Реалізація принципу національної спрямованості навчання в професійній підготовці вчителів географії..... 122
-

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ НАВЧАННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

УДК [378.011.3-051:91]: 37.017.4

Олена Трезубенко

У статті розкрито сутність і значення втілення принципу національної спрямованості навчання в підготовку вчителів географії. Обґрунтовано реалізацію принципу національної спрямованості навчання в фаховій підготовці майбутніх вчителів географії через систему краєзнавчої діяльності. Відзначено, що одним із шляхів реалізації принципу національної спрямованості навчання є активне залучення в навчальний процес здобутків усної народної творчості (прислів'їв, приказок, прикмет, загадок про природні об'єкти та явища), елементів календарної обрядовості, землеробської культури, використання народних традицій поведінки в природі, шанобливого ставлення до неї.

Ключові слова: принцип національної спрямованості навчання, підготовка вчителів географії.

В статье раскрыты сущность и значение внедрения принципа национальной направленности обучения в подготовку учителей географии. Обоснована реализация принципа национальной направленности обучения в профессиональной подготовке будущих учителей географии через систему краеведческой деятельности. Отмечено, что одним из путей реализации принципа национальной направленности обучения является активное вовлечение в учебный процесс произведений устного народного творчества (поговори, поговорки, приметы, загадки о природных объектах и явлениях), элементов календарной обрядности, земледельческой культуры, использование народных традиций поведения в природе, уважительного отношения к ней.

Ключевые слова: принцип национальной направленности обучения, подготовка учителей географии.

This article examines an essence and importance of the introduction the principle of the national direction of the education into the preparation of teachers of Geography have been justified. Realization of the principle of the national direction of the education in the preparation of future teachers of Geography has been substantiated through the system of local lore activity. It has been mentioned that one of the approaches realization of the principle of the national direction in the education is involvement into the studying works of folklore (proverbs, sayings, signs, riddles about natural objects and phenomena), elements of calendar ceremonies, farming culture, use of customs behavior in the nature, respectful attitude to it.

Keywords: principle of the national direction of the education, preparation of teachers of Geography.

Процес професійної підготовки вчителів географії — комплексна та цілісна система, його природа зумовлена як суспільними інтересами, так і прагненням особистості утвердження соціальної значущості. Забезпечення його цілісності можливе за рахунок послідовної та цілеспрямованої реалізації завдань формування й розвитку духовно багаті особистості, здатної створювати творчою працею матеріальні та духовні цінності.

Процес підготовки майбутніх вчителів не може зводитися до механічної передачі викладачами фахових та методичних знань, а має спрямовуватися на засвоєння і примноження національних традицій, історичного надбання українського народу стосовно нових умов. Ефективне вирішення цього завдання має забезпечити реалізація принципу національної спрямованості навчання, який передбачає формування в студентській молоді засобами географії національної свідомості, почуття любові до рідної землі, прищеплення шанобливого ставлення до національних традицій і звичаїв українського народу щодо вшанування й збереження природи, підтримання важливих рис української нації — чуйності, працелюбності та милосердя.

Висвітленню значення і можливостей забезпечення успадкування молодим поколінням духовних надбань українського народу, набуття соціального досвіду, формування у молоді особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності й моральної культури присвячені роботи К. Беркити, О. Вишневського, М. Костриці, Н. Лозинської, І. Підласого, В. Обозного та ін.

Мета статті — визначити шляхи реалізації принципу національної спрямованості навчання в професійній підготовці фахівців-географів.

Важливим принципом реалізації Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття») визнається національна спрямованість освіти, що полягає «...у невіддільності освіти від національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу, визнанні освіти важливим інструментом національного розвитку і гармонізації національних відносин» [1].

Національна спрямованість вищої географічної освіти — це усталена система цільових орієнтацій, спрямована на формування стрункої системи поглядів і переконань майбутніх фахівців, яка базується на національній свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажанні працюва-

ти задля розквіту держави. Переконання виступають при цьому як усвідомлені потреби особистості, що спонукають її діяти у відповідності із своїми ціннісними орієнтаціями.

Ефективність і результативність реалізації принципу національної спрямованості навчання значною мірою залежить від правильно обраних пріоритетних напрямів і принципів педагогічного процесу, що відповідають новій методології формування особистості. Національна спрямованість навчального процесу, виховання почуття любові до України, її народу, історії, культури має посідати одне з провідних місць у загальній системі роботи з підготовки вчителів-географів, що має знайти своє вираження у впровадженні нових підходів, форм і методів навчально-виховної роботи, які відповідали б потребам розвитку особистості, сприяли формуванню її національної самосвідомості.

На сучасному етапі географічна освіта має максимально використовувати потенціал краєзнавчої роботи, що ґрунтується на діяльності студентів з дослідження своєї місцевості за основними напрямками:

- дослідницько-експериментальний — спрямований на організацію систематичної науково-дослідницької, експериментальної діяльності з дослідження рідного краю, сприяє створенню умов для розвитку в студентів основних інтелектуально-практичних умінь, навичок пошукової роботи, досвіду і наукових досягнень в галузі пізнання природи, надає можливість розширити напрями краєзнавчих досліджень, забезпечує високий рівень інтелектуальної активності студентської молоді, сприяє її творчому самовдосконаленню;
- еколого-природоохоронний — передбачає оволодіння комплексом знань про взаємозв'язки живої й неживої природи своєї місцевості, взаємодію та взаємовплив людини й природи, формування досвіду визначення локальних екологічних проблем своєї місцевості, залучення студентів до виконання конкретних справ щодо збереження й примноження рідної природи, виховання в них любові до природи рідного краю, культури поведінки в природному середовищі;
- екскурсійно-туристський — спрямований на організацію екскурсій, походів, подорожей, експедицій рідним краєм з метою розширення комплексу краєзнавчих знань, набут-

тя додаткових умінь і навичок польових досліджень, збирання краєзнавчих матеріалів, виявлення та опису мальовничих куточків своєї місцевості, розробки екскурсійно-туристських маршрутів рідним краєм;

- суспільно корисний — сприяє розумінню студентами практичної значущості краєзнавчих знань, умінь і навичок, значно розширює мотивацію краєзнавчої діяльності, надає нові можливості для розвитку особистості, забезпечує умови для її самовираження, сприяє формуванню активної громадянської позиції молоді, засвоєнню нею правил поведінки й норм суспільної моралі;
- просвітницький — спрямований на організацію діяльності майбутніх вчителів із засвоєння й поширення знань про природу рідного краю, широку пропаганду природничого краєзнавства серед студентської молоді й місцевого населення, роботу студентів з упровадження в життя народних звичаїв, традицій, обрядів щодо використання, ушанування та збереження природи, проведення просвітницьких акцій національно-патріотичного, природоохоронного, естетичного характеру.

Участь студентів у діяльності з пізнання природи рідного краю за різними напрямками забезпечується на основі єдиного комплексного планування та проведення краєзнавчих заходів вищим навчальним закладом. Краєзнавча робота забезпечує якісний перехід від описово-репродуктивної організації навчання до конструктивно-дослідницької, використовує перевагу методів і форм вивчення природи рідного краю на основі дослідницької діяльності, серед яких лабораторно-практичні заняття, комплексні заняття міжпредметного характеру, вирішення реальних проблемних ситуацій, розробка й презентація науково-дослідних проєктів. Саме в процесі дослідження рідного краю відбувається формування географічного мислення, становлення національної самосвідомості, духовності й культури особистості, розуміння належності до рідної землі, українського народу.

Значущим шляхом реалізації принципу національної спрямованості навчання в професійній підготовці фахівців-географів виступає широке й активне залучення в процес навчання здобутків усної народної творчості (прислів'їв, приказок, прикмет, загадок про природні об'єкти та явища),

елементів календарної обрядовості, землеробської культури, використанні народних традицій поведінки в природі, шанобливого ставлення до неї. Часто можна почути, що вища школа — це не місце для подібних «розваг», але власний досвід роботи дозволяє стверджувати, що використання в процесі викладання фахових географічних дисциплін майбутнім вчителям народної творчості, вивчення культурних традицій українського народу надає ефективну можливість додаткового розвитку емоційної сфери молоді, загострення естетичного почуття студентів, збагачення їх знаннями й практичними навичками.

За широтою, тематикою, багатством ідейно-естетичних мотивів, розмаїтістю й своєрідністю форм, жанрів та їх різновидів українська народна творчість посідає одне з провідних місць у світовій культурі. Навчальні й виховні можливості вітчизняного фольклору невичерпні.

Особливою своєрідністю відрізняються народні перекази та легенди, в яких пояснюється виникнення різних об'єктів та явищ природи, висвітлюються історичні події і факти. Своєю поетикою, мелодикою, сюжетами легенди й перекази здатні прищепити молоді почуття емоційно-ціннісного ставлення до дійсності, бажання створювати й зберігати красу. Притаманний їм гуманізм сприяє вихованню доброти й милосердя. Осмислення явищ, які несуть у собі відображення життя інших поколінь, неоцінимо й для моральної оцінки життєвих подій, важливе для появи в майбутніх вчителів відчуття особистої причетності до історії свого народу, своєї країни. Продуктивні й гуманні ідеї цих прозових жанрів фольклору об'єднують пізнавальний і етичний аспекти засвоєння географічного матеріалу й нададуть процесу навчання нового емоційного забарвлення.

Досить ефективним для реалізації національної спрямованості навчання, формування емоційно-ціннісного ставлення до об'єктів та явищ навколишньої дійсності буде використання в процесі викладання фахових дисциплін загадок. Глибока предметність, яскравість і конкретність факту чи образу, який лежить в основі загадки, відповідають психологічним особливостям сприйняття людини. Кожна загадка збуджує уяву, стимулює розвиток таких інтелектуально-практичних умінь як порівняння, аналогія, асоціація, абстрагування, узагальнення тощо.

Багатий освітньо-виховний потенціал мають прислів'я й приказки. На думку більшості дослідників, прислів'я й приказки — це «короткі,

влучні, переважно афористичні, іноді римовані художні вирази народу про різноманітні життєві явища, які визначають і підкреслюють у них характерне й особливе, дають узагальнений висновок, який може бути застосований при характеристиці аналогічних фактів та явищ» [2, с. 458]. Використання цього жанру народної творчості в процесі навчання допоможе проаналізувати й підкреслити характерні особливості досліджуваного об'єкта чи явища, узагальнити їх, провести низку аналогій з іншими об'єктами, сприяти формуванню географічних знань. Прислів'я й приказки — перлини народної мудрості, які допоможуть викладачу розбудити уяву та творчу енергію молоді, простимулювати емоційне ставлення до довкілля, сформуванню національну самосвідомість, виховати любов до рідної землі.

Підвалинами формування національної культури, основою виховання любові до своєї малої батьківщини, рідної природи може стати відродження в студентському середовищі народних традицій, звичаїв, обрядів шанування рідної природи, яке має відбуватися у рамках функціонування позапрограмних форм навчально-виховної роботи (краєзнавчих гуртків, клубів, музеїв тощо). Процес відродження народної обрядовості є органічною складовою загального руху відродження національної самосвідомості, мови, культури молоді. Діяльність студентів з вивчення народної звичаєвості, спрямована на дослідження місцевої природи й пов'язаних із нею календарних обрядів і звичаїв, міфології, вірувань, забезпечує засвоєння, аналіз і втілення в життя народних знань з метеорології, гідрології, загального землезнавства, тим самим закладаючи базу для формування в молоді цілісного світогляду, народної моралі, загальнолюдських цінностей, розвитку пізнавальної активності, творчих здібностей і громадських якостей.

У рамках вивчення народної обрядовості доцільними будуть організація і проведення систематичних спостережень за природними об'єктами та явищами рідного краю, практичних занять на місцевості, виконання дослідницьких завдань, роботи з першоджерелами, вивчення та науково обґрунтоване пояснення фольклорного матеріалу, систематизація народних природничих знань, роз'яснення їх походження та практичного значення в повсякденному житті. Пізнавальний і прикладний аспекти цієї роботи дають можливість не лише сформуванню науково достовірні теоретичні географічні знання, а й навчитися застосовувати

їх у практичному житті.

Таким чином, реалізація принципу національної спрямованості навчання в професійній підготовці фахівців-географів має сприяти вирішенню завдання подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей, відірваності освіти від національних джерел.

Ефективній реалізації принципу національної спрямованості навчання сприяє активне використання навчально-виховного потенціалу краєзнавчої роботи, яка забезпечує активний перехід від інформаційної насиченості й пасивно-споглядальної діяльності до змістовної наповненості й активно-діяльного характеру пізнання довкілля. Використання краєзнавчої діяльності не тільки забезпечує поглиблення природничо-наукових знань, формування цілісної системи уявлень і понять про природу рідного краю, розвиток знань про раціональне використання місцевих природних ресурсів і поліпшення природного середовища, а й створює умови для максимальної самореалізації особистості майбутніх вчителів, розвитку їхніх творчих здібностей і громадянських якостей, забезпечує формування теоретичного мислення, наукового світогляду й цілісного світобачення студентів; розвиток у них умінь діалектично аналізувати природні й суспільні явища та процеси; формування спроможності етичного вибору; забезпечення емоційної насиченості процесу навчання.

Важливим шляхом реалізації принципу національної спрямованості навчання в професійній підготовці вчителів географії є активне залучення в навчальний процес здобутків усної народної творчості, елементів календарної обрядовості, використання народних традицій поведінки в природі, що сприятиме вихованню в студентів національних та загальнолюдських якостей, насамперед національної гідності, почуття патріотизму, чуття єдиної родини.

Перспективним напрямком дослідження буде визначення шляхів реалізації принципу гуманізації навчання в професійній підготовці вчителів географії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukped.com/statti/zakoni-z-pitan-osviti/111.html?start=1>
2. Таємниці віків. Українські народні думи, легенди, перекази, пісні, казки... : навч. посіб. / Упорядник О. Г. Мукомела. — К. : Грамота, 2001. — 511 с.